

УДК 658.016.8

Оксана ЦАР

СВІТОВИЙ ДОСВІД ОЗДОРОВЛЕННЯ НЕПЛАТОСПРОМОЖНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Резюме. Розкрито особливості процедури банкрутства та ліквідації підприємств в Україні та країнах Західної Європи, досліджено світовий досвід оздоровлення неплатоспроможних підприємств та описано можливості його застосування у вітчизняній економіці.

Ключові слова: криза, неплатоспроможність підприємств, банкрутство, санація.

Oksana TSAR

WORLD EXPERIENCE OF INSOLVENT ENTERPRISES SANATION AND POSSIBILITIES OF ITS USE IN UKRAINE

Summary. The crisis that began in the financial sector of the USA in 2008 has quickly evolved into a deep financial and economic threat and has spread to other countries because of the openness of the economy. Thus, taking into account the whole world crisis testified the inability of financial systems of the most countries under economic difficulties and resulted in an increase in the number of insolvent enterprises. The effects of global crisis are still noticeable resulting in a high increase in the number of bankrupt enterprises both in Ukraine and abroad. Thus, in January-September of 2012 in Ukraine the percentage of unprofitable enterprises was at a rate of 39,1% and they were facing losses of 82764,9 million hryvnias which is 6,1% more compared to the corresponding period of the previous year. The businesses are affected by an effective system of bankruptcy and liquidation. According to the World Bank, Ukraine occupies 137th place by the ease of doing business and 157th place by the effectiveness of enterprises' liquidation procedures among 185 countries. According to the "Doing Business 2013" the country's place in the rating of the enterprises liquidation quality is determined by three parameters: the coefficient of refunding claims of creditors, the duration of bankruptcy procedures and cost of liquidation procedures. According to data the system of bankruptcy in Ukraine is not quite effective as the following patterns are observed: low rate of refunding claims of creditors, high costs relative to the total value of the business and too long process of restoration of the debtor solvency and/or declaring of its bankruptcy. The procedure of bankruptcy and liquidation of enterprises in Ukraine and Western Europe is presented in the article. The international experience of insolvent enterprises sanation is studied and the possibilities of its use in the domestic economy are described.

Key words: crisis, insolvency of enterprises, bankruptcy, sanation.

Постановка проблеми. Криза, що розпочалася у 2008 р., торкнувшись фінансового сектора у США, швидко еволюціонувала у глибоку фінансову й економічну загрозу, і, внаслідок відкритості економіки, поширилася на інші країни. Охопивши цілий світ, криза виявила непристосованість фінансових систем більшості країн до економічних труднощів і спричинила до збільшення кількості неплатоспроможних підприємств. Ситуація, що склалася, зумовлює потребу дослідження причин незадовільного фінансового стану більшості сучасних підприємств та виявлення напрямів і способів його покращення на основі використання, як вітчизняного, так і можливостей застосування зарубіжного досвіду оздоровлення неплатоспроможних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців, які досліджують у своїх працях проблеми санації підприємств: Т. Білоконь [1], Ю. Великий [9], В. Грачов [8], Н. Дашенко [2], Г. Дорошук [2], І. Дянков [3], О. Копилук [10], І. Косарева [8, 9], Т. Кузенко [8], Л. Ліготенко [3] та інші. Проте деякі питання залишаються недостатньо дослідженими та потребують подальшого вивчення й доопрацювання.

Метою статті є дослідження закордонного досвіду санації підприємств та можливості його використання в Україні.

Виклад основного матеріалу. Наслідки світової кризи відчутні ще й досі, що проявляється у тривожно високому зростанні кількості збанкрутілих підприємств як в Україні, так і за кордоном (див. табл. 1). За січень – вересень 2012 р. в Україні збитково працювало 39,1% підприємств і ними було допущено 82764,9 млн. грн. збитків, що на 6,1% більше ніж за відповідний період попереднього року [7].

Таблиця 1

Порівняння кількості банкрутств та якості ліквідації підприємств у країнах Західної Європи

Table 1

Comparison of the number of bankruptcies and the enterprises liquidation quality in the countries of Western Europe

Країни	Кількість корпоративних банкрутств			Кількість підприємств-банкрутів у розрахунку на 10000 підприємств у 2011р.	Місце країни в рейтингу "Doing Business 2013" за	
	2011	2010	Зміни 2010/2011 в %		Легкістю ведення бізнесу	Якістю ліквідації підприємств
Австрія	6194	6657	-7	152	29	12
Бельгія	10182	9570	+6,4	132	33	7
Данія	5447	6461	-15,7	182	5	10
Фінляндія	3005	2864	+4,9	94	11	5
Франція	49506	51060	-3,0	94	34	43
Німеччина	30200	32060	-5,8	84	20	19
Греція	452	355	+27,3	5	78	50
Ірландія	1631	1525	+7,0	82	15	9
Італія	11792	10089	+16,9	26	73	31
Люксембург	961	918	+4,7	316	56	52
Нідерланди	7000	7211	-2,9	81	31	6
Норвегія	4361	4435	-1,7	90	6	3
Португалія	6025	5144	+17,1	57	30	23
Іспанія	5752	4845	+18,7	18	44	20
Швеція	7177	7546	-4,9	68	13	22
Швейцарія	6661	6255	+6,5	118	28	45
Великобританія	18571	17468	+6,3	81	7	8

Складено на основі [5, 11].

На ведення бізнесу суб'єктів господарювання впливає ефективна система банкрутства та ліквідації підприємств. За оцінками Всесвітнього банку, Україна за легкістю ведення бізнесу займає 137-е місце, а за ефективністю процедури ліквідації підприємств – 157-е місце із 185 країн світу. Згідно з «Doing Business 2013» місце країни в рейтингу за якістю ліквідації підприємств визначається трьома параметрами: коефіцієнтом відшкодування вимог кредиторів, тривалістю процедури банкрутства і вартістю процедури ліквідації (див. табл. 2) [5].

Таблиця 2

Основні кількісні параметри процедур банкрутства в Україні та інших країнах

Table 2

Basic quantitative parameters of bankruptcy procedures in Ukraine and other countries

Країни	Частка витрат на закриття підприємства у середньодушовому доході, %	Частка відшкодування вимог кредиторів, %	Тривалість процедури банкрутства, роки
Україна	42	8,7	2,9
Країни Європи та Центральної Азії	13	36,9	2,4
Країни ОЕСР	9	70,6	1,7

Згідно з даними таблиці 2 система банкрутства в Україні є недостатньо ефективна, адже спостерігається низький показник відшкодування вимог кредиторів, висока витратність коштів

від загальної вартості бізнесу і надто тривалий процес відновлення платоспроможності боржника та/або визнання його банкрутом. У зв'язку з цим, на сьогодні актуальною є проблема зменшення числа збанкрутілих підприємств шляхом ефективного їх оздоровлення.

У світовій практиці існує дві концепції регулювання банкрутства з боку держави, а саме: прокредиторська (британська) – захищає права кредиторів щодо стягнення своїх боргів, і продебіторська (американська) – захищає боржника, що дає йому шанс на фінансове оздоровлення для продовження нормального функціонування й повернення боргу. Розглянемо процедуру банкрутства у розвинених країнах.

Сьогодні у США чинним є закон про банкрутство Bankruptcy Code, проект якого почав розроблятися у 1970 р. (було створено спеціальну комісію), прийнятий був у 1978 р., а набрав чинності в 1979 р. У 1994 р. до Bankruptcy Code під тиском критики було внесено зміни, спрямовані на поліпшення становища кредиторів.

Положення даного закону обов'язкові для всіх штатів. Згідно з Bankruptcy Code до боржника може бути відкрита процедура реорганізації, або ліквідації за його заявою (або заявою кредиторів).

Для порушення провадження справи (реорганізації чи ліквідації) потрібно подати правильно оформлену заяву без доказів. У випадку, якщо заява про реорганізацію подається боржником, то не потрібно надавати докази реальності плану реорганізації. Також не вимагається пред'являти докази фактичної неспроможності боржника, що й призводить до зловживань з боку платоспроможних підприємств.

Згідно з законом, якщо провадження було розпочато як ліквідація, то воно в будь-який момент (за клопотання боржника або іншої зацікавленої особи) може бути трансформовано в реорганізаційну процедуру.

Необхідно зазначити, що система банкрутства сформульована так, щоб максимізувати вартість активів дебітора для задоволення вимог кредиторів. Перевага надається реорганізації ініційованої боржником або зацікавленою особою. Згідно з законом план про реорганізацію боржник подає протягом 120 днів з моменту порушення справи про неплатоспроможність і затверджується протягом 60 днів. Така пришвидшена процедура початку реорганізації передбачена для запобігання втрати системних якостей активів боржника. До плану реорганізації ставляться тверді вимоги щодо розбиття кредиторів на класи, визначення умов задоволення їх вимог і однозначного визначення, яке майно залишається у боржника, яке ним передається як оплата вимог кредиторів.

Закон про банкрутство у США забезпечує широкі можливості для реалізації інтересів боржника, суттєвим чином обмежуючи права кредиторів. До основних переваг системи регулювання банкрутства відносять максимальне використання досвіду менеджерів у реабілітаційних цілях.

Для того, щоб боржник вирішив свої фінансові труднощі самостійно, не вдаючись до формальних процедур, йому дозволяється продовжувати ведення комерційної діяльності (навіть якщо компанія знаходиться у стані неплатоспроможності або якщо її статутний капітал зменшився на визначену суму). Законодавство США розглядає банкрутство як неминуче зло підприємництва. Ціллю його є не ліквідація, а реабілітація, відновлення підприємства, надання йому певної допомоги до того моменту, аж доки воно не набуде попередньої стійкості й не стане платоспроможним.

Італія відноситься до країн, де регулювання банкрутства носить явно прокредиторський характер. Метою даного регулювання є захист інтересів усіх кредиторів суб'єкта господарювання шляхом вилучення у підприємця функцій контролю та управління, тобто участь керівництва в реабілітації зводиться до мінімуму. Для того, щоб запобігти випадковій кризі, передбачається процедура контролюваного управління.

Державним органом з питань банкрутства в Австралії є Державна комісія з корпоративних справ, яка:

- забезпечує адекватність інформації про боржника та аналізує його фінансовий стан;
- робить висновок про міру відповідальності директорів за доведення підприємства до банкрутства і самостійно дискваліфікує винних.

В Австралії процедура банкрутства застосовується тільки до фізичних осіб, а для неспроможних організацій – тільки процедура зовнішнього управління або ліквідації. Оголошення суб'єкта банкрутом може здійснюватися як самостійно, так і кредитором.

У Службу банкрутства та арбітражних керівників банкрут зобов'язаний надати ревізорський бухгалтерський баланс (містить відомості про майно і зобов'язання), без подачі якого неможливим є зняття статусу банкрута. З моменту подачі даного документа такий статус зберігається протягом трьох років (за наявності достатніх підстав термін може бути продовжений на додатковий період від двох до п'яти років).

Підставами для продовження статусу банкрута можуть бути несплата прибуткового податку; ненадання відомостей про доходи, що отримані після набуття даного статусу.

В Австралії статус банкрута припускає певні обмеження в правах, а саме: банкрут повинен отримувати спеціальний дозвіл на виїзд з країни, а також не може вільно володіти окремими видами дорогого майна.

Дострокове зняття статусу банкрута можливе за умови повного розрахунку зі своїми кредиторами або укладання з ними мирової угоди.

У Канаді функціонує Інститут суперінтендантів у справах неплатоспроможності, який виконує такі функції:

- законодавча ініціатива з питань банкрутства;
- узагальнення досвіду й практики банкрутства в країні;
- розроблення та контроль єдиного державного стандарту конкурсних управляючих, яких інститут ліцензує.

Законність процедури банкрутства контролює керівник з банкрутства, а розпорядження майном банкрута здійснює конкурсний керівник. Основними його завданнями є:

- перевіряти законність укладених банкрутом операцій;
- головувати на зборах кредиторів;
- клопотати про продовження статусу банкрута;
- розподіляти грошові кошти, отримані від продажу майна боржника, між кредиторами.

У Канаді поширеною альтернативою є укладання договору між кредитором і боржником про погашення останнім частини боргу («Угоди про погашення боргу») протягом встановленого сторонами терміну, за умови повного списання заборгованості. Якщо заборгованість боржника становить від 5000 до 75000 дол. США (до цієї суми не включається зобов'язання за іпотекою нерухомості, що є єдиним місцем проживання) він має право на пропозицію про укладання такої угоди. У випадку, коли протягом 45 днів кредитор не приймає угоди, то починається процедура банкрутства.

На теперішній час в Угорщині діє закон про банкрутство 1993 р. Попередній закон (1992 р.) при настанні певних умов (automatic bankruptcy trigger) передбачав механізм автоматичного початку процедури банкрутства. Згідно з даним механізмом, якщо фірма мала зобов'язання прострочені понад 90 днів, вона повинна була подати заяву про банкрутство, маючи при цьому 2 альтернативи: реорганізація чи ліквідація.

У випадку, якщо справу про банкрутство порушує кредитор, то фірма автоматично починає процес ліквідації, а використання автоматичного тримісячного мораторію дозволяє їй почати процедуру реорганізації. Для затвердження плану реорганізації вимагалось одночасне затвердження зборами кредиторів. Це були одні з найсуворіших вимог до затвердження плану реорганізації серед індустріальних країн. У 1993 р. було відмінено автоматичне банкрутство й автоматичний мораторій.

У Литовському законі «Про банкрутство підприємств» від 15 вересня 1992 р. зловмисне банкрутство визначається як діяльність підприємства, спрямована на ухилення від повного чи часткового розрахунку з кредиторами. Згідно з даним законом при встановленні факту зловмисного банкрутства суд повинен вивчити угоди, укладені підприємством протягом 12 місяців до початку судочинства, і визначити їх законність. Для задоволення позовів до кредиторів кошти, передані з угоди, які визнані недійсними, повинні бути повернуті.

На сьогодні у Чехії діє закон про неспроможність Bankruptcy and Composition Act («Zakon o konkursu a vyrovnani» No. 328/1991 Sb.) прийнятий у 1991 р. Згідно з початковим варіантом закону у разі неплатоспроможності підприємства не передбачалося наявності зовнішнього керуючого – процедура банкрутства повністю контролювалася судом. Проте для вдосконалення закону про неплатоспроможність до його редакції були внесені певні поправки, а саме:

- у 1993 р. введено у процедуру банкрутства тримісячний захисний період, протягом якого у боржника з'являвся шанс вирішити фінансові проблеми;
- у 1996 р. введено обов'язкову подачу боржником заяви про неспроможність, а у 1998 р. – передбачено покарання за невиконання цього правила більш жорстко.

У 2000 р. прийняття великої кількості поправок негативно позначилася на їхній якості.

До основних особливостей функціонування закону можна віднести такі:

- суд повинен порушити справу про банкрутство протягом десяти днів. Проте даний термін є досить нереальним, оскільки кредитору потрібно внести грошовий депозит (у розмірі 1% від суми боргу). Зазначимо, що у результаті заявки боржників розглядаються значно швидше, ніж кредиторів;
- існують витрати, пов'язані з подачею заяви про банкрутство (наприклад, кредитор повинен довести, що у фірми є ще хоча б один кредитор, якому вона не платить, а також, що її активів достатньо для відшкодування витрат на проведення процедури банкрутства. Тобто при ініціації кредитором процедури банкрутства боржник може виплатити всі прострочені борги іншим кредиторам, щоб унеможливити порушення справи про банкрутство єдиним кредитором).

Не зважаючи на розширення повноважень зовнішнього керуючого та кредиторів фірми, вони ще не повною мірою користуються цими правами. У зв'язку з цим, у реальності досить часто суд приймає всі рішення самостійно.

У Франції нині чинний закон був прийнятий у 1985 р. «Про відновлення підприємств і ліквідації їх майна в судовому порядку», декрет з такою ж назвою і закон «Про конкурсне управління, ліквідаторів і експертів з визначення стану підприємства». У 1994 р. до закону внесено низку поправок. Згідно з даним законом акцент зроблено на раннє попередження банкрутства, а не на його лікуванні. Починаючи з 1994 р., аудитори зобов'язані відправляти копію аудиторського висновку до суду, якщо є ознаки близької неспроможності. Постійним контролем за діяльністю суб'єктів господарювання за допомогою системи постійної звітності займаються регіональні ради директорів і Торговельний трибунал.

У Франції суд призначає спеціальну особу, за клопотаннями якої можна ввести мораторій на індивідуальні дії кредиторів відносно майна боржника, незважаючи на те, що офіційна процедура ще не відкрита. Необхідно зазначити, що кредитори не мають можливості суттєво впливати на розроблення плану реструктуризації, оскільки його затверджує суд без згоди кредиторів (або робітників), якщо вважає, що він направлений на максимізацію їх виплат або на збереження робочих місць. У багатьох випадках кредитори повинні погоджуватися на запропоновані умови, бо при відкритті формальних судових процедур вони можуть взагалі нічого не отримати.

Після введення процедури спостереження боржник може продовжувати управляти та розпоряджатися своїм майном. Взаємозалік у період спостереження розглядається як платіж і тому згідно з французьким законодавством є недійсним (на відміну від англійського права). Це відображає ідею захисту цілісності підприємства боржника.

Важливо зазначити, що більш раціональною серед реорганізаційних процедур у Франції є здавання підприємства в оренду з правом викупу на термін не більше двох років, а серед ліквідаційних – продаж підприємства як цілісного майнового комплексу (застосовується не

часто у зв'язку з тим, що покупець разом з активами отримує й зобов'язання за різними контрактами, включаючи контракти трудові, фінансові і оренди).

Отже, за французьким законодавством суд відіграє важливу роль, адже призначає адміністратора, який і дає поради щодо вибору між реструктуризацією та ліквідацією боржника.

Дореволюційне законодавство Росії розрізняло нещасливу та зловмисну неспроможність, і лише останню називали банкрутством.

У російському праві після революції поняття неспроможності було відсутнє, а в період НЕПу суди розглядали позови про неспроможність боржника, користуючись при цьому статтями Уставу від 1832 р. У 1922 р. у низку статей Громадянського кодексу було введено поняття неспроможності.

З початку перехідного періоду в Росії було прийнято три закони про банкрутство: в 1992, 1998 та 2002 рр. Нові закони Російської Федерації «О несостоятельности (банкротстве)» є досконалими і гнучкими. Згідно з сучасним законодавством передбачено такі процедури банкрутства реабілітаційного характеру: нагляд (в українському законодавстві [4] аналог – розпорядження майном); зовнішнє управління (аналог санації); підписання мирової угоди; а також нову для російського законодавства процедуру фінансового оздоровлення.

Зауважимо, що аналогів російської процедури «фінансового оздоровлення» у зарубіжній практиці немає. Вона полягає в погашенні заборгованості перед усіма кредиторами згідно з графіком. На думку Е. Сгара, «... за однією з найсуттєвіших ознак мирової угоди (графіка погашення заборгованості) процедура фінансового оздоровлення співпадає з мировою угодою, що, безумовно, полегшує перехід від однієї процедури до іншої та буде сприяти зростанню кількості мирових угод, що укладаються в процедурі банкрутства» [6]. Впровадження даної процедури повинно дозволити зберегти власникам (учасникам) боржника контроль за підприємством навіть в умовах порушеної справи про банкрутство. Адміністративному керуючому за результатами проведення процедури фінансового оздоровлення боржником надається звіт, який і складає висновок про виконання цієї процедури. Суд, у свою чергу, за результатами висновку приймає рішення про впровадження зовнішнього управління (наступної процедури банкрутства) або про визнання боржника банкрутом і відкриття конкурсного провадження.

Процедура зовнішнього управління (санація) може бути завершена «реабілітацією» бізнесу боржника або конкурсним провадженням (аналог в українському законодавстві – ліквідаційна процедура). Перша процедура можлива у двох випадках: у зв'язку з відновленням платоспроможності й погашенням вимог кредиторів та в зв'язку з укладанням мирової угоди.

Необхідно зазначити, що серед заходів, направлених на збереження бізнесу боржника, найбільш прогресивними є можливість повернення з конкурсного провадження у зовнішнє управління за наявності реальної можливості відновлення платоспроможності та проведення додаткової емісії акцій в ході зовнішнього управління за згоди власника боржника.

Отже, на нашу думку, основними недоліками сучасної російської системи регулювання банкрутства є відсутність практичних напрацювань з питань регулювання банкрутства й незначна участь (або її повна відсутність) керівників підприємства в його оздоровленні.

У Німеччині діє закон, прийнятий у 1994 р., що вступив у дію 1999 р. Провадження у справі про банкрутство починається з єдиної процедури Insolvenzverfahren, яка пізніше трансформується в реорганізаційну або ліквідаційну.

Згідно з німецьким законодавством протягом 21 дня боржник повинен відновити свою платоспроможність. У випадку, якщо протягом даного періоду підприємство не стане платоспроможним, то зобов'язане подати заяву до суду про банкрутство, а в іншому випадку почнеться кримінальне переслідування.

У випадку визнання боржника банкрутом призначений судом експерт вивчає природу неплатоспроможності, наявність заборгованості та достатність засобів для погашення судових витрат. За відсутності таких коштів справу відкривали, а боржник самостійно врегульовував стосунки з кредиторами без участі суду. Даний закон передбачає право будь-якого кредитора взяти судові витрати з подальшим поверненням їх за рахунок коштів боржника.

У випадку відкриття судом справи відносно боржника вводиться конкурсна процедура і

призначається конкурсний керуючий. Через півтора місяця після ведення процедури банкрутства кредитори повинні прийняти рішення про чергові заходи до боржника: продаж майна або санація. Конкурсний керуючий при продажу майна керується принципом збереження цілісності бізнесу, тобто намагається не допустити ділення його на частки.

Санація може здійснюватися одним із шляхів: без зміни власника (вкладання коштів у бізнес боржника) та з його зміною (продаж бізнесу).

Санація неплатоспроможного підприємства здійснюється на основі плану, до якого можуть входити заходи з відтермінування, поділу на частини і знижках з боргів, їх дарування. Даний план затверджують збори кредиторів – не менше 50% голосів від обсягу вимог кредиторів і 50% голосів від кількості кредиторів, і з його прийняттям суд закриває справу про банкрутство.

Конкурсний план розробляється конкурсним управляючим або боржником при певному рівні згоди кредиторів. Складається даний план з таких частин: описової (перелік заходів після порушення справи про неспроможність); констатуючої (передбачуваний правовий статус учасників виробництва в реалізації плану).

Німецька система регулювання банкрутства максимально захищає права кредиторів, незважаючи на те, що має певні слабкі місця з погляду розвитку економіки країни.

Система регулювання банкрутства в Англії є однією з найстаріших, адже перший закон про банкрутство був прийнятий у 1543 р. Сучасне законодавство вже почало розвиватися з 1825 р., коли було введено в дію два закони про неспроможність. Через 5 – 7 років видавалися закони, що безпосередньо регулюють конкурсний процес або пов'язані з цим питання. У період до 1986 р. особливістю англійського регулювання неспроможності була його подвійність, що залежить від моменту інкорпорації юридичної особи. З прийняттям нового закону про неспроможність (1986 р.) почав застосовуватися єдиний порядок регулювання.

В англійському законодавстві одним із нововведень є режим управління з метою реабілітації боржника. Він застосовується не часто, тому що блокується кредитором, який володіє «правом плаваючого забезпечення» на всі активи боржника.

У вітчизняній практиці заслуговує на увагу та використання застосування взаємозаліків за «принципом мінімізації втрат для платоспроможної сторони». При оцінюванні всіх прав вимог у випадку наявності у боржника і кредитора взаємних зобов'язань враховується тільки баланс.

Згідно з законом, незалежно від громадянства, боржником може бути будь-яка особа, яка підпала під такі вимоги: особисто перебувала в Англії; постійно проживала або мала постійне місце проживання в даній країні; здійснювала підприємницьку діяльність особисто або через агентів в Англії; була членом фірми або товариства, які здійснювали підприємницьку діяльність в Англії. За відсутності однієї з умов неможливо оголосити боржника неспроможним. Необхідно зазначити, що навіть за наявності всіх перелічених умов суб'єктом неспроможності не може бути особа, якщо її борг нижчий, ніж 200 фунтів стерлінгів.

Конкурсний процес починається за клопотанням боржника, який не може погасити свої фінансові зобов'язання. Дане клопотання подається до спеціального суду у справах про неспроможність і банкрутство. Слухання розпочинається приблизно через тиждень після отримання. Згідно з законом суд може відхилити або прийняти клопотання. У випадку його задоволення він вживає заходів до охорони конкурсної маси, скликаючи конкурсних кредиторів на збори для вирішення питання про необхідність оголошення боржника неспроможним і початку конкурсного процесу та обрання конкурсного керівника. Боржник продовжує вважатися власником свого майна, а куратор здійснює свої дії від його імені.

Конкурсне управління створюється в основному для того, щоб скласти актив і пасив майна боржника і включити у конкурсну масу всі види майна, які він має в своєму розпорядженні. За допомогою публічних торгів здійснюється реалізація майна боржника. Конкурсний керівник оголошує про результат розпродажу загальним зборам або комісії кредиторів.

Після перевірки всіх пред'явлених і прийнятих до задоволення вимог, з майна боржника починається етап платежів кредиторам і здійснюється у міру накопичення сум, отриманих від реалізації майна і достатніх для повного або часткового задоволення кредиторів у порядку,

встановленому законом.

Звільнення боржника від боргів здійснюється автоматично після набрання законної сили рішення суду про припинення провадження у справі. Проте, автоматичне звільнення від боргів не здійснюється у таких випадках: при виплаті прибуткового податку, при якому боржник може бути звільнений тільки з відома казначейства; за наявності боргів, що виникли в результаті порушення боржником обов'язків довірного власника [1, с. 26 – 36; 2, с. 21 – 25; 3, с. 173 – 178; 8, с. 203 – 204; 9, с. 326 – 328; 10, с. 297 – 312].

Висновки. Світова криза негативно позначилася на соціально-економічному розвитку всіх країн, спричинивши зростання кількості неплатоспроможних підприємств. Механізм фінансового оздоровлення та ліквідації підприємств, що опинилися на межі банкрутства, суттєво відрізняється в економічно розвинених країнах і має свої особливості. У зв'язку з цим, в Україні можна застосувати зарубіжний досвід і впровадити деякі елементи і з процедури банкрутства, що вже існують у розвинених країнах з ринковою економікою:

- захищати інтереси кредиторів (дозволить частіше застосовувати процедуру банкрутства з метою виявлення та усунення з ринку підприємств, які неефективно діють);
- захищати інтереси власників (через розширення можливостей реструктуризації та фінансового оздоровлення перспективних суб'єктів господарювання, які опинилися в тимчасових фінансових труднощах);
- створити спеціальну урядову установу, яка, на нашу думку, повинна спеціалізуватися на використанні міжнародного досвіду при відборі осіб, що забезпечують різні процедури банкрутства;
- розробити пропозиції щодо вдосконалення політики банкрутства і здійсненні контролю за змінами законодавства;
- сформувати Всеукраїнський реєстр банкрутів та інформування про порушення провадження у справі про банкрутство якомога більшого кола осіб через оприлюднення в мережі Internet на офіційному веб-порталі.

Отже, використання досвіду зарубіжних країн у сфері банкрутства в Україні допоможе вирішити такі проблеми:

- удосконалити практику реалізації процедур оздоровлення підприємств;
- створити систему заходів, спрямовану на усунення випадків навмисного банкрутства;
- підвищити рівень проведення ліквідаційної та санаційної процедури.

Отже, ефективне проведення санації дасть змогу підприємству швидко реагувати на кризові явища як внутрішнього, так і зовнішнього характеру, що в майбутньому призведе до поліпшення стану вітчизняної економіки в цілому.

Conclusions. The global crisis has negatively affected the socio-economic development of all countries, causing a growing number of insolvent enterprises. The mechanism of financial sanation and liquidation of enterprises which are on the verge of bankruptcy is significantly different and has its own features in economically developed countries than of those in our country. In this regard, international experience can be applied in Ukraine and some elements of bankruptcy procedures that are practiced in the developed market economies can also be implemented. They are as follows:

- to protect the interests of creditors (this will make possible to use bankruptcy with the aim to identify and remove from the market inefficiently operating enterprises);
- to protect the interests of the owners (through empowerment of restructuring and sanation of prospective businesses which find themselves in temporary financial difficulties);
- to establish a special government agency which, in our opinion, should be specialized in the use of international experience in the selection of those who provide a variety of bankruptcy procedures;
- to develop recommendations for improving the bankruptcy policy and controlling changes in legislation;
- to establish an All Ukrainian register of bankrupts and informing of the largest possible number of people through the publication on its website about infringement proceedings in the bankruptcy case.

Thus, the use of foreign countries experience in the field of bankruptcy in Ukraine will assist in solving of the following problems:

- improvement of the practice of enterprises sanation;
- creation of a system of measures aimed at eliminating deliberate bankruptcy;
- increase in the level of liquidation and sanation procedures.

Thus, the effective sanation will make the enterprise possible to respond quickly to both internal and external crises resulting in the improvement of the whole national economy in the future.

Використана література

1. Білоконь, Т.М. Санация підприємств: організаційно-економічний механізм: монографія [Текст] / Т.М. Білоконь, Л.М. Несен. – Вінниця: ВНТУ, 2010. – 152 с. – Режим доступу: <http://universum.vinnica.ua/sb/?a=355>
2. Дорошук, Г.А. Антикризове управління підприємством: навч. посібник [Текст] / Г.А. Дорошук, Н.М. Дащенко. – Львів: Новий Світ-2000, 2008. – 332 с.
3. Ліготенко, Л.О. Банкрутство та санация суб'єктів господарювання в Україні: монографія [Текст] / Л.О. Ліготенко, О.О. Хіленко, І.І. Дянков; за ред. Ліготенко Л.О. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2011. – 348 с.
4. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 № 2343-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>. – Назва з екрану.
5. Рейтинг економік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://russian.doingbusiness.org/rankings>. – Назва з екрану.
6. Стара, Э.В. Использование института мирового соглашения в процедуре банкротства: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 [Текст] / Э.В. Стара. – Донецк, 2004. – 209 с.
7. Статистичний щорічник України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – Назва з екрану.
8. Управління фінансовою санацією: навчальний посібник [Текст] / В.І. Грачов, І.П. Косарева, В.В. Прохорова, Т.Б. Кузенко. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2004. – 208 с.
9. Управління фінансовою санацією: навчальний посібник [Текст] / Ю.М. Великий, І.П. Косарева, В.В. Прохорова, О.В. Майборода. – 2-ге вид., перероб. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 368 с.
10. Штангрет, А.М. Антикризове управління підприємством: навч. посіб. [Текст] / А.М. Штангрет, О.І. Копилук. – К.: Знання, 2007. – 335 с.
11. Insolvencies in Europe 2011/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.creditreform.de/Deutsch/Creditreform/Presse/Archiv/Insolvenzen_Europa/2011-12/Insolvencies_in_Europe_2011-12.pdf.